

aan twee
worden in
in kunnen

met een
laats, en
leiding en
zou kracht

ik.

ait de Cor-
den heer
itgevallen.
atoren aan
end had,
van Cura-
verzuimd
end de uit-
publicatie
en en is
voordelen,
de wegla-
teel onvol-

blijkt, heb-
standpunt
schap ge-
en positie.
men wel
man, maar
t, overmits
uitspraken,
in dit stuk
ekenis, dat
onze lezers

ber 1896.

sive dd. 19
zijn, komt
de houden.
chrijven van
September
n. En dit
mdat in de
rachel thans
p van voor-
g, omdat dit
dwijnen, die
nieden bleef
n slotte nog
a. Iets van
oor te sche-
zijne hand-
t ten duide-
over bij
n juist was.
het ook ons
dezen Hoog-
en de Calvi-
wing boven
gevolge onze
met schone
er Hoogleer-
to overmaat
s geschieden
ndentie, die
kte stukken,
worden aan-
onderdrukte,
jk dagen van
rechter; aan
gt mensche-
en van Gods
veinige jaren
afgedwaald;
minder naar
van rechts-
kende en in
t. Wel wordt,
n Curatoren,
t zeer in het
partijdigheid
d wordt ook
j de quacste,
s begripte.
oeg betreurd
geheel met u
e bejegening
het laatste toe
het tot schei-
naangenaam-
uit der weg
s des Heeren
chil van ge-
begrijpelijk,
ag ten slotte
ij verbreking
ij niet ver-
zicht beider-
uitgang in
zoodat men,
stenbroeders,
lers scheiden
geten Cura-
gen van zulke
ker zijn dan
ook in hunne
t te wenden;
n met u over
dragen.
uw schrijven,
vornin Loh-
gadering te
ek e.s. over
aangenomen
oren zich tot
n te mogen
den had titt-
n dit verzoek
eptember j.l.

op advies van Curatoren kunnen ontstaan, —
hoevel ook dit juist is.
Maar ik dacht aan art. 11 van het Regle-
ment, waarbij de taak der Commissie om-
schreven werd.

De C. v. E. was van den beginne aan
in verzoeken geest werkzaam geweest.
Zij bedoelde oplossing in der minne. Maar
deze werd haar door Professor Lohman
onmogelijk gemaakt.

En zelfs nu nog, met deze motie, zoo
beweerd ik, bedoelt de Commissie niet,
om Professor Lohman te verwijderen, maar
om hem, zoo mogelijk, tot andere gedach-
ten en tot terugkeer te brengen. En dat,
zeide ik, ware nog de schoonste en meest
gewenschte oplossing.

Indien deze echter verkregen zal worden,
— zoo voeg ik er thans aan toe, — dan
is er van de zijde van Professor Lohman
verandering van standpunt en opvatting
noodig. Professor Lohman heeft in zijn
antwoord op den aanval op Seinpost, en
in zijn te Leeuwarden ingezonden be-
schrift tegen de motie, dit zelf duidelijk en
openlijk verklaard.

In geheel gelijken geest sprak ook de Curator
Heemskerk zich uit. En als collega's voegen wij
er gaarne aan toe, dat ook onze opinie zoo was
en gebleven is. Geen onzer heeft ooit eene
andere bedoeling gehad, dan om Professor de
Savornin Lohman van dwaling te overtuigen en
tot het inzicht en de verwerping van die dwaling
te brengen, opdat hij voor onze Universiteit
mocht behouden blijven. Nog zou, zelfs nu,
niets ons hartelijker verheugen, dan dat Professor
de Savornin Lohman, de waarheid uitgedrukt
in de Leeuwarder-motie inziende, zijne aanvraag
om eervol ontslag introk.

Wat het tweede punt aangaat, n.l. het besluit
van Curatoren, om voor de colleges over staats-
recht en strafrecht later mededeeling op den
Series Lecture aan te kondigen, ook hierom-
trent zal onze inlichting niets aan duidelijkheid
te wenschen overlaten.

Professor de Savornin Lohman had reeds in
September des vorigen jaars in publieke
geschriften verklaard, eene verklaring door de
dagbladen alrewege overgenomen, dat het bij-
ven van de Vrije Universiteit hem onmogelijk was
geworden; dat *hem niet anders overbleef*, dan,
zoolang de nieuwe richting uitdrukkelijk of stil-
zwijgend aanvaard werd, *zich aan de Vrije Uni-
versiteit te onttrekken*, en dat hij zijn antwoord
moest publiceren, omdat *de redenen die hem
tot heengaan noopten*, aan de kennisgeving van
het publiek niet mochten worden onthouden.

Zoover ging hij zelfs, dat hij uitsprak *dat aan-
blijven niet geraden zou zijn*, *ook al greep het
engelsche plaats*, dat de Vereniging hem prin-
cipieel in het gelijk stelde. Geheel dezelfde over-
tuiging heeft Professor de Savornin Lohman
nogmaals uitgesproken in zijn brief aan de Com-
missie van Enquête van 4 Februari des jaars.
En ten overvloede heeft hij in zijn aan de Jaar-
vergadering te Leeuwarden ingezonden protest
ten derden male verklaard, *de Vereniging niet
langer te kunnen dienen*, althans niet bijaldien
de voorgestelde motie mocht worden aangenomen.

Weinig, op 2 Juli heeft de Vereniging zich
uitgesproken en, niet stilligend maar uitdruk-
kelijk, aanvaard, dat Professor de Savornin
Lohman noemde *de nieuwe richting*. Zij heeft
hem principieel in het ongelijk gesteld door de
voorgestelde motie aan te nemen. Wetende, dat
Professor de Savornin Lohman is een man van
zijn woord, mochten Curatoren mitsdien op grond
van deze feiten tot geene andere slotsom komen,
dan dat Professor de Savornin Lohman in geen
geval na de aanneming der motie de Vereeni-
ging meer zou kunnen dienen; wat hier zeggen
wil, geen colleges meer zou geven; maar door
zou, wat hij dan nu ook, twee en eene halve
maand later deed, zijn verzoek indienen om eer-
vol ontslag. Hoe, zoo oordeelden Curatoren,
konden dan op den Series Colleges van Professor
de Savornin Lohman worden aangekondigd
waarvan te voren vast stond, dat Professor de
Savornin Lohman die in geen geval geven
zou: De Series strekt, om aan het studeerende
publiek aan te kondigen, welke colleges zij zullen
kunnen hooren. Ware het dan niet bewuste
misleiding van het publiek en vervalsching van
den Series geweest, indien op dien Series colleges
waren aangekondigd, waarvan naar de eigen stel-
lige verklaring van Professor de Savornin Lohman
vaststond, dat die na het te Leeuwarden gevallen
besluit niet door hem zouden gegeven worden?

Zij mochten dit niet doen, en deden het ook niet;
zij hebben daarbij gehandeld in overeenstemming
met de verklaring van Professor de Savornin
Lohman, reeds op 31 Mei '96 voor de Series
gegeven: *omtrek den Series voor 1896/97 heb
ik niets te berichten*.

Dit nu is er aan de beweerde rechtsver-
krachting, *geweldpleging* en *«krenkende, on-
rechtmatige en in hooge mate beledigende
bejegening»*. Intusschen erkennen Curatoren,
dat het wenschelijk ware geweest, dat zij hun
besluit omtrent den Series niet ter elider uwe
hadden behoeven te nemen. Doch hoe is dit
gekomen? Elk onbevooroordeeld zal toestemmen,
dat men, na de onduidelijkzinnige en pertinente
aankondiging van Professor de Savornin Lohman,
dat hij in *elk geval* heenging, *ook al greep het
engelsche plaats*, dat de Vereniging hem prin-
cipieel in het gelijk stelde, zijne aanvraag om eervol ontslag,
terstond na de jaarvergadering had te gemeet te
zien. Curatoren konden het zich dan ook niet
anders voorstellen, dan dat die aanvraag reeds
in Juli zou zijn ingekomen; te meer, daar Professor
de Savornin Lohman in zijn gepubliceerd
antwoord op blz. 70 vv. in den breedte verklaard
had, dat hij zijne aanvraag om ontslag alleen
uitstelde, ten einde er over het principieele ge-
schil een besluit mocht vallen, en alle schijn
mocht gemenen, als ontrok hij zich aan de
enquête. Nu die enquête afgelopen en de be-
slissing gevallen was, verviel derhalve, naar zijne
eigen verklaring, elke verdere reden van uitstel.
Dit nu, zoo oordeelden Curatoren, ontloeg hen
van elken maatregel van pijnlijk plichtbetrach-
ting, gelijk die, voor hun Collegie en voor het
uwe, uit de Leeuwarder-motie anders ware voort-
gevloeid. Juist ter voorkoming van alles wat
onaangenaam kon aandoen, stelden zij de vast-
stelling van den Series, wat anders niet pleegt
te gebeuren, uit tot tegen het einde der vacante.
Toen echter op 25 Augustus, d.l. anderhalf
maand na de jaarvergadering, nog geen aanbod
om ontslag was ingekomen, en de tijd drong
om met den Series gereed te komen, hebben zij
van hun voornemen, om de colleges van het
staats- en strafrecht niet op den Series aan te
kondigen, aan Professor de Savornin Lohman,
zonder dit voornemen te motiveeren, medede-
ling gedaan. In zijn op dat schrijven van 25
Augustus ingekomen antwoord verzette Professor
de Savornin Lohman zich hietzegen niet geen
woord. Dit stillzwijgen konden Curatoren niet
anders opvatten dan in dien zin, dat hij dit zelf
natuurlijk vond, en daarom er niet op ant-

woordde. Eerst daarna hebben Curatoren het
desbetreffende besluit genomen en dit zonder
motivering ter kennis van Professor de Savornin
Lohman gebracht. Hadden Curatoren door
dit besluit het geven van onderwijs door Profes-
sor de Savornin Lohman bedoeld af te snijden,
dan natuurlijk zouden zij een heel anderen weg
hebben ingeslagen, en hem eerst ter schorsing
aan u hebben voorgedragen. Nu daarentegen
hun besluit rustte op de pertinente verklaring
van Professor de Savornin Lohman zelf, schen-
teuist elk *behoef* van *nacht* hun min gewenscht.
Bijaldien er derhalve in dit besluit iets hinderlijks
voor Professor de Savornin Lohman lag, dan
moet dit geheel en uitsluitend verklaard worden
uit de onzekerheid, waarin Professor de Savornin
Lohman van 7 Juli tot bijna half September,
d.l. meer dan twee volle maanden, Curatoren
liet, omtrent de uitvoering van zijn reeds in
September 1895 aangekondigd voornemen om
heen te gaan. Eindelijk de noodzakelijkheid om
aan die onzekerheid een einde te maken inziende,
hebben Curatoren u dan ook bij missive van
8 September j. l. verzoekt daaromtrent eene per-
tinentie verklaring van Professor de Savornin
Lohman te willen uitlokken. Ten slotte blijkt
de volkomen afwezigheid van elken toelag om
Professor de Savornin Lohman te krenken wel
het duidelijkst daaruit, dat zij, vernemende in
wat kwaden zin hij het besluit van Curatoren
opvatte, liever tegen reglement en usantie in
den Series voorshands *niet* publiceerden, dan ook
maar iets te doen, waardoor het onaangename
in de wederzijdse verhoudingen voor Professor
de Savornin Lohman zou verscherpt worden.

Naar Curatoren verwachten durven, zal hunne
handwijze ten dezen ook door u gewaardeerd
worden, en zal u met het bovenstaande alles
verstrekt zijn, wat u noodig is, om aan Professor
de Savornin Lohman duidelijk te maken, dat
er in dit alles van *«rechtmatige grieven»* geen
sprake kan zijn.

Hiermede zoude hun schrijven ten einde kun-
nen loopen, bijaldien uit de ons toegezonden
bijlage niet bleek, dat er bij Professor de Savornin
Lohman nog altoos voorstellingen bestaan,
die, nu zij ter onzer kennis zijn gebracht,
onzijdig niet onterwopen mogen blijven.

In de eerste plaats merken Curatoren op, dat
Professor de Savornin Lohman het voorstel,
alsof de Vereniging in de jaren die sedert 1879
verliepen, haar oorspronkelijk standpunt verlaten
had, en tot een tegenovergesteld standpunt ware
overgegaan, terwijl hij genoegzaam alleen het
ware, oorspronkelijke standpunt bleef handhaven.
Soortgelijke bewering is in de geschiedenis van
kerken of verenigingen, zoodra er verschil over
het beginsel rees, herhaaldelijk opgeworpen;
maar even vast staat, dat de onpartijdige rechter
der historie zulk beweren steeds als onaanneemlijk
heeft verworpen. Na lang verloop van tijd is
zijn een afgiften van het oorspronkelijk stand-
punt zeker denkbaar, overmits de stichters dan
door een jonger geslacht vervangen worden,
maar niet binnen het kort verloop van zeventien
jaren. Ook staat men bij zulk eene verandering
van standpunt nooit zoo goed als alleen tegen-
over allen, maar staat de eene groep tegenover
de andere, en vindt de man die tot het
oorspronkelijk standpunt terug roept, breedten
steun en aanhang bij de leden. Hier daaren-
tegen waar de ledenvergadering met zoo goed
als algemeene stemmen zich uitsprak, en heel
de Commissie van Enquête op het hoofdpunt
homogeen was, en de Collegies van Directeuren,
Curatoren en Hoogleraren het door Professor
de Savornin Lohman als *«nieuwe richting»* auge-
deuide standpunt, voor het onde en oorspron-
kelijke en eenig houthare verklaren, kan de be-
wering van Professor de Savornin Lohman, alsof
allen afweken en hij alleen getrouw bleef, ge-
voegelijk aan het oordeel van den rechter der
historie worden overgelaten.

In de tweede plaats spreekt het vanzelf, dat
bijaldien uw Collegie tot het verliezen van onge-
vraagd ontslag aan Professor de Savornin Loh-
man had moeten overgaan; dat ontslag naar eisch
gemotiveerd zou zijn. Curatoren hebben er niet
anders over gedacht. Maar evenzo spreekt het
vanzelf, dat noch uw Collegie noch ook het
onze ooit kan gehouden zijn, aan Professor de
Savornin Lohman die motivering nu, in afge-
werkte formulering, mede te deelen, nu zelfs het
voorstel tot het verliezen van ongevraagd onts-
lag bij onze Collegies nog niet aangehangen is
gemaakt. Alle verwijt dienaangaande in de jongste
missive van den Hoogleeraar weert alzoos
zichzelf.

In de derde plaats gaat Professor de Savornin
Lohman van de veronderstelling uit, alsof uw
Collegie en het onze de te Leeuwarden aange-
komen motie terzijde had kunnen leggen. In
een geval nu is dit zeker, ten deele althans,
denkbaar. Indien namelijk uw Collegie of het
onze, tegenover het standpunt door de jaar-
vergadering ingenomen, uit overtuiging aan Pro-
fessor de Savornin Lohman gelijk gaf, zou op
dit Collegie de verplichting rusten, om
door aanvoering van gronden de Vereniging zoo
mogelijk van ongelijk te overtuigen; maar dan
ook, om, slaagde men hier niet in, als Collegie
te verklaren, dat men de vereniging niet langer
dienen kon. Maar het gaat *niet* aan te zeggen,
dat de Collegies van Directeuren en Curatoren
eene nidegging aangaande het hoofdpunt in de
statuten, tegen de uitlegging van de Vereniging
in, in den boezem der Vereniging zouden kunnen
handhaven.

Die statuten zijn niet door Directeuren, noch
door Curatoren, maar door de Vereniging vast-
gesteld. Alleen deze heeft dies het recht om
die te wijzigen, en het recht om die
bindend uit te leggen. Gelukkig heeft zich
dan ook geen strijd over dit punt voorgedaan,
en uw Collegie zoowel als het onze heeft de
beslissing die te l. viel, als Collegie onvoor-
waardelijk aanvaard. Maar juist hieruit volgt
dan ook, dat onze Collegies, gesproken om zorg
te dragen, dat het te geven onderwijs geheel en
uitsluitend op den grondslag der Gereformeerde
beginselen ruste, onverantwoordelijk zouden han-
delen, indien zij daaniettemin een onderwijs
lieten doorgaan, waarvan de jaarvergadering ver-
klaard heeft, dat het *niet* aan de gestelde voor-
waarde beantwoordt. Alle pogingen, om het
aan die voorwaarde alomtegenwoordig beant-
woorden, zouden uit den aard der zaak op onzen weg
kunnen liggen; maar nimmer zou het te verant-
woorden zijn, indien wij een onderwijs, dat naar
het soevereine oordeel der jaarvergadering hier-
niet beantwoordt, ongewijgd lieten doorgaan.
Eindelijk wordt door Professor de Savornin
Lohman de voorstelling gegeven, alsof de be-
slissing der jaarvergadering inhield, dat onze
Vereniging het Gereformeerde beginsel verlaten
had, door buiten Gods Woord, in eenig men-
schelijk woord een de conscientie bindend ge-
zag op te werpen. Deze voorstelling houdt eene
beschuldiging in, en wel eene van zeer ernstig
karakter, die Curatoren, voor wat hen aangaat,
dan ook onder de oogen wenschen te zien.

De stelling, waarvan Professor de Savornin
Lohman uitgaat, beaamt Curatoren volmondig.
De conscientie van den Christen is formeel door

niets gebonden dan door Gods Woord. Zij gaan
hierin zelfs nog verder dan Professor de Savornin
Lohman, en laten ten dezen zelfs geen uitoe-
dering voor de belijdenissen der kerken toe.
Belijdenissen zijn zijn menselijke geschriften,
slechts onder relatieve leiding des Heiligen Gees-
tes, niet onder absolute ingeving tot stand ge-
komen. Uit dien hoofde kunnen zij nooit de
conscientie binden, maar blijven altoos appel-
label aan het Woord Gods. Indien dan ook
eenige Gereformeerde kerk zich opwierp, om
voor haar belijdenissen een gezag op te
eischen, dat de conscientie zoude binden, hield
zij hierdoor op eene Gereformeerde kerk te zijn.
De Nationale Synode te Dordrecht heeft in 1618
zulk beweren dan ook geheel verworpen, en
nooit een laatste bewijs voor den grond der
waarheid anders dan uit de Heilige Schrift toe-
gelaten; geheel in overeenstemming hiermede,
heeft onze Vereniging in Art. a van hare sta-
tuten, ter afsnijding van misverstand, dan ook
buitendrukkelijk verklaard, zelfs voor de Theo-
logische faculteit geen ander gezag aan de For-
mulieren van eenigheid toe te kennen, dan ge-
melde Synode hiearaan toegekend had. Wel
verre dus van te achten, dat Professor de Savornin
Lohman zich ten deze te sterk heeft uitge-
drukt, oordeelen Curatoren veelar, dat zijne
voorstelling van het formeele beginsel der Gere-
formeerden niet scherp genoeg is uitgedrukt.
Aan de conscientie noch van enig lid der Vere-
eniging, noch van Directeuren en Curatoren,
noch van eenigen Hoogleeraar, wordt dan ook
door onze statuten of door de uitlegging er van,
eenige band hoegenaamd aangelegd. Niemand
wordt genoodzaakt Lid, Directeur, Curator of
Hoogleeraar te worden, dan voor zoover hij
zelf erkent, dat zijne overtuiging met den grond-
slag der Vereniging overeenstemt. Ook wordt
niemand genoodzaakt Lid, Directeur, Curator of
Hoogleeraar te blijven, wanneer hij tot het in-
zicht komt, dat zijne persoonlijke overtuiging
van die der Vereniging afwijkt. Elke verhou-
ding, waarin men als Lid, Directeur, Curator of
Hoogleeraar tot de Vereniging treedt of staat,
ontstaat door vrije wilkeuze; uitteeraard kan er,
waar de band door vrije wilkeuze wordt gelegd,
van een binden der conscientie noch in eigen-
lijken, noch in overdrachtelijken zin, ooit onder
eenig opzicht sprake zijn.

Even weinig kan gezegd worden, dat, afge-
zien van den formeele band, dan toch de Hoog-
leeraar, bij zijn onderzoek van de waarheid, in
zijne conscientie aan het menschelek gezag van
de Vereniging of hare organen zal gebonden
zijn. Wij althans achten, dat niet een onzer
Hoogleeraren, mocht hij op grond van zijn
onderzoek tot de overtuiging komen, dat *niet*
de Gereformeerden maar de Lutherischen gelijk
hadden gehad, en dat derhalve de Vereniging
de waarheid *niet* diende maar bestreed, de waar-
heid voor de Vereniging in den steek zoude
laten, gelijk onze belijdenis zegt: *de waarheid
gaat bovenal*. Dat strekt zelfs zoover, dat indien
iemand, die, gelijk thans afovele beoelenaars
der Godgeleerdheid, tot de overtuiging kwam,
dat het gezag van Gods Woord in de Heilige
Schrift niet onfeilbaar is, in zijne conscientie
gehouden zou zijn, niet om tegen zijne over-
tuiging in dit gezag te prediken, maar om het
krachtens zijne overtuiging te bestrijden. Kwam
alzoos een Hoogleeraar aan onze stichting tot
de overtuiging, dat onze statuten niet met de
waarheid in overeenstemming zijn, dan zou hij
nimmer zijne conscientie door de statuten mo-
gen laten binden, maar eerst op wijziging der
statuten moeten aandringen; en trad de Vere-
niging hier niet in, de Vereniging moeten ver-
oordeelen door haar te verlaten.

De grondout in deze voorstelling schijnt dan
ook te zijn, dat Professor de Savornin Lohman
niet recht onderscheidt tusschen de organische
en de mechanische samenleving onder menschen.
In het gezin en in den staat is de samenleving
organisch ontstaan; daarom zou een vader in
zijn gezin of een koning in zijn land de con-
scientie binden, zoo hij geene andere overtuiging
dan de zijne in gezin of staat toeliet. Dat is de
fout der overheid geweest, toen zij, zelfs met
behoef der inquisitie, onderzocht of iemand ook
eene andere overtuiging was toegedaan, en zoo
ja, hem opspoot, bandte of doodde. Dit is de
conscientie binden. Daarom moet in de orga-
nische samenleving steeds voor vrijheid van
conscientie-overtuiging en gedachtenuiting ge-
waakt worden. Maar heel anders staat het na-
tuurlijk bij de mechanische samenwerking, die
door het in elkander zetten van eene vereniging
ontstaat. Men kiest zijn gezin niet, maar wordt
er in geboren; men kiest geen vaderland, maar
groeit er in op. Eene vereniging daarentegen
wordt door menschen inneen gezet; niemand komt
er in dan door eigen keuze, gegrond op vrije
overtuiging. Zij, die zulk eene vereniging op-
richten voor een hooger doel, b.v. om eene
bepaalde levens- en wereldbeschouwing beter te
leeren verstaan, te verdedigen en voort te plan-
ten, beginnen dan ook niet met naar de waar-
heid te zoeken; omgekeerd verklaren zij ge-
meenschappelijk, dat zij deze en die overtuiging
hebben, daarvan uitgaan, en daarvoor ijveren
willen. Allerlei staat dus a priori voor hen vast.
Dat a priori voor hen vaststaande leggen zij den
grondslag aan hunne vereniging, en binnen
hun kring kan die grondslag niet in geschil
komen. Die grondslag is niet eene waarheid
die zij zoeken, maar waarvan zij uitgaan. Zij
verklaren zelve in hunne conscientie aan dien
grondslag gebonden te zijn. Zelfs leggen zij
dien band tusschen dien grondslag en hunne
conscientie niet, maar gaan van het bestaan
van dien band uit. In het organische samen-
leven der menschen kan en mag natuurlijk ge-
redetwist worden over de vraag, of het gebruik
van sterken drank nuttig of schadelijk is; als
eenige tegenstanders van den sterken drank
mechanisch eene vereniging ter bestrijding er
van in elkander zetten, is in die vereniging
elk geschil over de vraag of sterke drank scha-
delijk dan wel nuttig is, uitgesloten. Dat sterke
drank schadelijk is, geldt a priori als de ge-
meenschappelijke overtuiging, die den grondslag
der vereniging uitmaakt. Wie lid dezer vere-
eniging is, is dus wel aan dien grondslag
gebonden, maar juist door zijne conscientie.
Zoodra zijne conscientie een tegenovergesteld
getuigenis mocht geven, zoude hij zijn lidmaat-
schap opzeggen en daardoor zijne volstrekte
vrijheid handhaven.

Zoo is nu onze Vereniging voor Hooger
Onderwijs op Gereformeerden grondslag niet
eene organische samenleving, maar mechanisch
in elkander gezet door een zeker aantal men-
schen, die de overtuiging waren toegedaan,
dat niet de moderne, niet de ethische, niet de Room-
sche, niet de Lutherische, niet de Doopersche,
maar de Gereformeerde levens- en wereldbe-
schouwing conform Gods Woord is; en dat die
dus als een hun overleverd, heilig pand we-
tenschappelijk behoort te uitspreken, bepleit, en
bij de studeerende jongelingschap gepropageerd
te worden.

Dienovereenkomstig spraken de stichters on-
zer Vereniging dan ook niet van *«de Gere-*

formeerde beginsel," maar van *«de Gereformeerde
beginselen»*. In het afgetrokken ware het zeker
denkbaar geweest, dat eene vereniging ware
opgericht uitsluitend op het eene formeele be-
ginsel, dat het gezag van de Heilige Schrift
alrewege beheerschen moet. Het ware
zeker uitermate onpractisch geweest. Maar ware
eenmaal op dit eene formeele beginsel de vere-
eniging opgetrokken, dan zou Professor de
Savornin Lohman gelijk hebben, als hij beweert,
dat door zich hiearaan te houden de eisch der
statuten tot zijn recht komt. Zoo is het echter
niet geschied. Onze Vereniging staat op den
grondslag niet van een formeele beginsel, maar
op den grondslag *«der Gereformeerde begin-
selen»*. Alzoos wordt aan den eisch onzer sta-
tuten dan eerst voldaan, wanneer het onderwijs
in al onze scholen geheel en uitsluitend rust op
de onderscheidene, ook materiele beginselen,
waaruit het geheel eigenaardig karakter van de
Gereformeerde of Calvinistische levens- en we-
reldbeschouwing is opgekomen, en waardoor
het bepaald wordt, iets wat natuurlijk ook geldt
voor het staatsrecht; want ook het staatsrecht
heeft zich in die landen, die den invloed van
het Calvinisme ondergingen, op in het oogloo-
pende wijze anders ontwikkeld en gevormd, dan
in de landen die onder Roomschen, Lutherischen
of revolutionairen invloed stonden.

Vraagt men nu, of een Hoogleeraar bij het
onderwijs aan onze school dus niet anders zou
te doen hebben, dan, voor zooveel zijn vak
aangaat, dit historisch gegeven te constateeren,
en van daaruit critiek op het in Nederland be-
staande uit te oefenen, zoo aarzelen Curatoren
niet te verklaren, dat zij deze vraag beslist ont-
kennend beantwoorden. Alzoos opgevat zou het
geen wetenschappelijk hooger onderwijs zijn.
Integendeel hegeen uit de Gereformeerde be-
ginselen voortvloeit, moet evenals die beginselen
zelve, evenzeer *a posteriori* voor de rechtbank
der waarheid gehandhaafd worden, als het a
priori door de Vereniging als waar is aange-
nomen. Dit onderzoek en die bewijsvoering
kan zelfs niet volstaan met op de Heilige Schrift
terug te gaan. In de Theologische faculteit
moet ook de grond van het Schriftgezag onder-
zocht en waar gemaakt worden. Ja, zelfs de eerste
lineamenta en stellingen van waartuit hiervoor
het betoog wordt gevoerd, moeten, evenals de
methode waarnaar dit geschiedt, tot op den
laastten grond in ons menschelek bewustzijn
getoetst worden.

Dit sluit dus ook, op zichzelf genomen, de
mogelijkheid in, dat dit onderzoek tot de over-
tuiging leidde van de onhoudbaarheid van wat
de Vereniging a priori aannam en beleed.
Ware dit zoo, dan zouden de leden, wijs de
waarheid bovenal gaat, de Vereniging ontbin-
den moeten. Of ook als een Hoogleeraar voor
zichzelf tot zulk resultaat kwam maar zonder
dat de Vereniging hierdoor in hare overtuiging
geschokt werd, zoude de Vereniging stand hou-
den, en hij uit lieftde tot de waarheid van haar
scheiden.

Hoewel Curatoren derhalve de stelling, waar-
van Professor de Savornin Lohman uitgaat, niet
slechts beaamt, maar zelfs veel te zwak door
hem uitgesproken vinden, werpen zij verre van
zich niet slechts de beschuldiging, maar zelfs
elk vermoeden, alsof de vereniging die zij
dienen, eene menschelek gezag als bindend voor
de conscientie van wien ook, aanvaardende zoude.

Intusschen kan zich uit den aard der zaak
bij zulk eene mechanische samenwerking ook
een ander geval voordoen; en zij achten het
niet onwaarschijnlijk, dat dit geval hier metter-
daad aanwezig is. Het kan namelijk gebeuren,
en komt meermalen voor, dat zulk eene vere-
eniging ineem wordt gezet door broeders,
die volkomen ter goeder trouw waanden, dat zij
elkander goed begrepen; en dat toch van achter
bleek, dat de a priori stellingen, die men
saam aan eene vereniging ten grondslag legde,
door den een anders dan door den ander ver-
staan, begrepen en bedoeld zijn. Dit verschil
bleef dan daardoor bedekt, dat men begripte-
lijkerwijs zich bij de stichting bepalen moest tot
het formuleren van eene algemeene stelling, en
dat de gelegenheid ontbrak, om de strekking
van zulk eene stelling in haren vollen omvang
voor elkaar af te teekenen. Later komt dit dan
vanzelf aan het licht; en het is hiermit, dat als-
dan zulke pijnlijke ongeligheden geboren worden.
Beide partijen meenen dan, en beweren, dat
hetgeen zij nader uitwerkten, in de grondstelling
lag; beiderzijds kunnen zij zich niet anders
voorstellen, dan dat de ander afweek en zij ge-
trouw bleven. Daaruit ontstaat dan eerst wrij-
ving, en allengs tegenstelling. Dan kan men
voorzecker eerst beproeven elkaar te overtuigen;
maar zoo dit niet gelukt, — en vaak wordt
onder de gedachtenwisseling de tegenstelling veel-
er ook versterkt, — dan blijft er geen andere
uitweg over, dan dat de Vereniging zich op haar
wettige ledenvergadering uitspreke. Is dan een-
maal eene keuze gedaan, en eene beslissing geval-
len, dan is het mogelijk, dat juist die beslissing,
vooral zoo zij zoo goed als eenparig valt, op de
voorstanders van het tegenovergestelde gevoelen
eene onbedenkelijke uitwerking hebbe, en hen tot
het inzicht brenge, dat zij zich vergisten. Is dit
echter niet het geval, dan blijft niet anders dan
scheiden over, naardien alsdan blijkt, dat men
het niet eens is over die a priori stellingen,
waarover men het dacht eens te zijn.

Allen door te onderstellen dat dit metterdaad
ook in het onderhavige geding het geval was,
kunnen Curatoren het zich verklaren, dat Pro-
fessor de Savornin Lohman heel de Vereniging
niet al de colleges van Directeuren, Curatoren
en Hoogleeraren in dezen beschuldigt van de
ware en oorspronkelijke bedoeling te zijn af-
geweken; het alleen blindend gezag van Gods
Woord te hebben prijs gegeven; en hem onrecht
aan te doen door geen vrede te nemen met
zijne opvatting van den eisch der Gereformeerde
beginselen. Alsook, dat hij inmiddels verklaart
zelf bij zijn optreden als Curator en Hoogleer-
aar nooit een ander gevoelen te zijn toegedaan
gewest dan thans; zijn onderwijs altoos op de
Gereformeerde beginselen, naar zijne opvatting,
te hebben doen rusten; en thans zoo goed als
de enig getrouwe te zijn, die de oorspronkelijke
bedoeling der vereniging tegen haar zelve en
tegen de *nieuwe richting*, gelijk hij het noemt,
verdedigt.

Het recht hietoe betwisten de Curatoren
hem niet; maar met geheel hetzelfde recht stel-
len zij daar dan ook de voorstelling tegenover,
dat er blijkbaar en bij de toetreding tegenover,
dat heer de Savornin Lohman als lid, en bij zijn
optreden als Curator, en bij zijn optreden als
Hoogleeraar, blijkbaar een misverstand bij hem
bestaan heeft en omtrent den grondslag onzer
Vereniging, en omtrent de bedoeling waarmede
de Vereniging op dien grondslag is opgericht.
Dit misverstand is ontstaan, niet door gemis
aan goede trouw, hetzij zijnerzijds, hetzij van de
zijde der vereniging, maar uit de omstandig-
heid, dat de mogelijkheid zoowel voor hem als
voor de vereniging alomtegenwoordig om zich
duidelijk en klaar genoeg uit te spreken; —
dat sinds echter dit verschil voor den dag ge-

komen is, en de Vereniging het haar voorge-
schreven middel heeft aangewend, om het nood-
dige licht hierover te ontvangen; — dat dit licht
voor haar is ontstoken, en zij bij dat licht zich
principieel over het hangende geschil met zoo
goed als eenparige stemmen en op eene wijze
voor geen tweerlei opvatting vatbaar heeft uit-
gesproken; — en ten laatste dat na deze ge-
vallen beslissing heel de vereniging, en met
haar Directeuren en Curatoren, niets vuriger
zouden begrepen, dan dat Professor de Savornin
Lohman uit volle overtuiging zich tot de
gevoelens der vereniging bekennen mocht; maar
ook, dat, zoo hij als eerlijk man verklaart dit
niet te kunnen doen, de vereniging harezijds
dan ook niet langer den dienst van zijn onder-
wijs genieten kan.

Logisch volgt hieruit, dat bij dezen stand van
zaken slechts drieërlei mogelijk was: of dat Pro-
fessor de Savornin Lohman openlijk verklaarde
in overtuiging gewijzigd te zijn; of dat hij zelf
heenging; of dat de vereniging hem ontloeg.
Tot dit laatste echter behoorde de vereniging,
en dit verbeugt ons, niet over te gaan, nu Pro-
fessor de Savornin Lohman openlijk en pertinent
verklaard had heen te zullen gaan; en het is
alleen in afwachting van de uitvoering van
dit stellig aangekondigd voornemen, dat de Cu-
ratoren zich deze maanden van het nemen van
eenigen naderen maatregel onthouden hebben.

Bij zulk een geheel natuurlijken loop van zaken,
die zijn oorzaak alleen vindt in onze mensche-
lijke beperktheid, behoeft noch van de eene,
noch van de andere zijde van min goede trouw,
of min zuivere eerlijkheid sprake te zijn; en *aan*
niet alleen, maar *meest* al wat naar harde wor-
den of scherpe uitdrukking gelijkt, beiderzijds
worden gemen. Aan de hardheid zelve die in
zulk eene droeve uitkomst ligt, is echter niet te
ontkomen, tenzij men overga op het standpunt
der Rijksuniversiteiten, elk beginsel op zij zette,
en de richting van het hooger onderwijs alleen
door een minister bepalen late.

Al betreuren Curatoren dan ook het feit, dat
Professor de Savornin Lohman ook in dit stuk
Professor Kuyper nogmaals in het geding mengt
en een nieuwen aanval tegen hem doet, zoo
wenschen zij hunnerzijds, juist ter vermindering
van al wal prikkelen kon, hierop niet in te
gaan.

Moet thans ook naar uwe overtuiging alle
hoop, dat Professor de Savornin Lohman alom-
tegenwoordig van zijne dusver gekoesterde overtuiging
aflate, en tot die der vereniging met vollen
harte zal overkomen, helaas, als ijdel worden
beschouwd, dan kunnen Curatoren u niet anders
adviseeren, dan op het door Professor de Savornin
Lohman ingediende verzoek in toestemmenden
zin te antwoorden, en hem eervol ontslag uit
zijne betrekking als hoogleeraar aan de Vrije
Universiteit te verleenen. Met wemood in het
hart zullen Curatoren hem zien heengaan, maar
ook hun gaat de waarheid bovenal, en om der
beginselen wille moeten wij ook het pijnlijks-
te als Christenen weten te dragen. Een advies,
dat zij echter niet uitbrengen, zonder er bij te
voegen, dat zij den dag segenen zouden, waarop
de heer de Savornin Lohman, maar dan in over-
tuiging geheel met de vereniging homogeen,
in zijn ambt kon worden hersteld.

Uwe uitdrukking: *op de meest eervolle wijze*,
laat Curatoren intusschen in eenige onzekerheid.
Zij verstaan niet recht, wat hieronder door u
bedoeld wordt. De meest eervolle wijze om eenen
hoogleeraar ontslag te geven, is dat men hem
wel ontslaat van dienst, maar den titel van
hoogleeraar met zitting in den Senaat, en vol
tractement laat houden. Was dit uwe bedoeling?
Indien ja, dan zullen zij hietoe wel nader ge-
hoord worden. Is daarentegen deze uitdrukking
door u in dien zin bedoeld, dat er eenvoudig
eervol ontslag mede wordt aangeduid, dan kan
elk nader hooren achterwege blijven.

Eindelijk merken Curatoren nog op, dat te-
rugbetaling van gestorte gelden uit het pensioen-
fonds natuurlijk niet zou kunnen plaats hebben,
dan met toestemming van de overige hooglee-
raren, die deelgenomen in dit pensioenfonds zijn.
En hiermede uwe missive beantwoord heb-
bende, achten Curatoren dat door dit schrijven
elke onduidelijkheid over het door hen inge-
nomen standpunt zal zijn weggenomen, terwijl zij
zich tot nadere toelichting desverlangd bereid
verklaren.

Hoogachtend,
namens het College van Curatoren,
B. VAN SCHIEVEN.
h. t. Voorzitter.
A. BRUMMELKAMP,
hoof-secretaris.